
Діалогічне навчання як засіб формування комунікативних здібностей здобувачів освіти у профільній школі

Альона Солодчук

Факультет іноземних мов, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Умань, Україна

ORCID 0000-0001-9221-277X

Для цитування цієї статті:

Солодчук Альона. Діалогічне навчання як засіб формування комунікативних здібностей здобувачів освіти у профільній школі. International Science Journal of Education & Linguistics. Vol. 2, No. 4, 2023, pp. 19-31. doi: 10.46299/j.isjel.20230204.03.

Надійшла до редакції: 03 червня 2023 р.; Схвалено: 01 липня 2023 р.;

Опубліковано: 01 серпня 2023 р.

Анотація: Стаття присвячена вивченню діалогічного підходу у освітньому процесі. Зазначається, що в основі сучасних методичних новацій лежить системно діяльнісний підхід, який включає самостійну пошукову та рефлексивну діяльність учнів у ході навчального процесу, на основі якого формуються універсальні навчальні дії. Основним сполучним елементом між педагогом і учнями в умовах сучасної освіти стає навчальний діалог, який, своєю чергою, розглядається не лише як метод роботи над змістом уроку, а й як форма організації навчального процесу. Автор розглядає специфіку діалогічного підходу, описує його принципи та особливості. Також у статті представлені різні методи, які можуть бути використані в діалогічному освітньому процесі, такі як методи інтерактивних уроків, дискусій, технології ділових ігор та інші практики. У статті на основі аналізу результатів дослідження робляться висновки щодо зацікавленості учнів активними формами навчання. Зазначається, що моделі та методи навчання мають бути орієнтовані на діалогічний характер взаємовідносин між учнями та вчителем. Ефективність методів діалогічного освітнього процесу підвищується завдяки тому, що учні починають розглядати діалог як спільний пошук відповіді на поставлене питання. Автор пропонує використовувати діалогічний підхід як основу для навчання іноземної мови, оскільки він дозволяє створити комунікативне середовище, в якому учні можуть розвивати навички спілкування та покращувати свою здатність розуміти іноземну мову. Наголошується на тому, що діалогічний освітній процес є ефективним методом навчання та розвитку особистості, який включає активну взаємодію учасників, обмін досвідом, аналіз та обговорення різних точок зору. В цілому, тема діалогічного навчання на уроках іноземної мови є важливою для покращення якості навчання мови та розвитку комунікативних навичок учнів. Дослідження в цій галузі можуть допомогти вчителям та дослідникам краще зрозуміти процес навчання та розробити ефективніші методи та прийоми для досягнення цієї мети.

Ключові слова: діалогічне навчання, комунікативні здібності, моделі та методи навчання, активні форми навчання, педагогічні технології, діалог, комунікація.

1. Вступ

Система традиційного навчання іноземної мови в старшій школі, що склалася в результаті емпіричного накопичення найкращих методів та прийомів викладання, має безумовні досягнення, про що свідчить її поширеність у практиці навчання. Однак ця система має і суттєві недоліки. Протягом десятиліть, незважаючи на різні нововведення, не спостерігається

значного покращення якості та скорочення термінів досягнення кінцевого результату навчання. Майже всі заходи, що вживаються в цьому плані, відносяться до зовнішнього боку процесу навчання – методів, прийомів та засобів піднесення знань. У більшості випадків справа не сягає зміни соціально-психологічних умов засвоєння предмета, недостатня увага приділяється мотивації навчання, емоційній напрузі, обліку індивідуальних особливостей школярів.

Якість сучасної підготовки випускників шкіл з іноземної мови орієнтована переважно на засвоєння готової інформації. Школа продовжує працювати в рамках технократичної парадигми, забезпечуючи закріплення знань на рівні навичок, а не на рівні ціннісних орієнтацій, особистісних якостей. Зауважимо, що більшість розробок спрямовані на запам'ятовування, зачування, формування та тренування навички, засвоєння тих чи інших знань.

Недостатньо враховуються індивідуальні особливості підлітків. Працюючи одночасно з цілою групою, вчитель змушений розраховувати на «середнього» учня, таким чином затримуючи сильніших дітей та створюючи додаткові труднощі для слабших. Переважаючи словесні методи викладу знань розсіюють увагу та недостатньо стимулюють пізнавальну активність учнів, а виконавчий характер діяльності не мотивує до творчої активності.

Сучасні технології навчання іноземної мови в школі передбачають використання методів навчання, що базуються на конструюванні знань, на мотивації та інтенсифікації спілкування вчителя з учнями та учнів між собою. Різноманітність форм проведення занять – одна з умов розвитку в учнів інтересу до іноземної мови як предмета. Н. І. Козак зазначає, що існує кілька способів пробудження інтересу до предмета: самостійне подолання учнями труднощів, змагання, організація практичної роботи як гри, різноманітність відносин між вчителем і учнями [1, 26].

У процесі лінгвістичної підготовки на основі суб'єктно-діяльнісного та комунікативного підходів вся система навчання орієнтована на особистість учня та будується таким чином, що його діяльність, досвід, світогляд, навчальні та позанавчальні інтереси та схильності враховуються при організації спілкування (мовленнєвої діяльності) [2, 12]. Зміст лінгвістичної підготовки будується не так на вивченні готових текстів, а на процесі обговорення актуальних життєвих проблем.

При цьому учні отримують можливість розповісти про свої власні справи та вчинки, поточні події, навчаються висловлювати своє ставлення до того, що відбувається, обґрунтовувати та відстоювати власну думку. О. А. Діденко наголошує на тому, що зміст навчання сприймається як процес природного спілкування між учнем та вчителем. Підліток виступає як повноправний учасник процесу навчання, побудованого за принципами свідомого партнерства з вчителем, що сприяє розвитку самостійності, творчої активності та особистої відповідальності за результат [3, 21].

Комплексний підхід до занять полягає у поєднанні різних форм, методів, засобів та прийомів навчання на основі ігрової діяльності з елементами змагальності. Легко переконатись, що традиційні форми роботи на таких заняттях стають цікавішими та дієвішими. Необов'язково кожен урок перетворювати на гру чи конкурс, важливо, щоб на ньому був присутній емоційний підйом, дух змагальності та елемент несподіванки, які сприятимуть активізації в учнів уяви під час виконання необхідних, часто одноманітних вправ. Навчання на основі діалогічної взаємодії передбачає зміни в обстановці, в якій проводяться заняття, у навчальних матеріалах, у засобах навчання, у структурі взаємин «вчитель – учень».

Результатом діалогічної педагогічної технології стає не тільки засвоєння іноземної мови, готовність учнів брати участь у всіх формах реального спілкування, а й розвиток здатності до різних ідентифікацій і, як наслідок, формування мотивації на розуміння співрозмовника, на діалог, що сприяє взаємообміну та взаємозбагаченню культурними цінностями. В учнів формується здатність до партнерської співпраці та потреба у ній, прагнення до найбільш продуктивних та ефективних взаємин у класі. Тим самим значною мірою знижується рівень

тривожності, замкнутості, ворожості – чинників, які негативно впливають психічне здоров'я як індивіда, і суспільства загалом.

Зазначимо, що діалогічна форма організації уроку передбачає стимулювання пізнавального інтересу учнів, активізацію уваги та безпосереднє залучення до активної дискусії, яка підкріплюється аргументованою особистою позицією кожного з її учасників. За визначенням І. О. Рябокonia, у ході діалогу учні відпрацьовують та вдосконалюють навичку самоконтролю, вчать аргументовано висловлювати власну позицію та, власне, загалом удосконалюють свої комунікативні вміння [4].

Діалогічне мовлення може бути помічником на всіх етапах уроку. В. В. Черниш зауважує, що на етапі запровадження теми короткі діалоги можуть бути спрямовані на породження зацікавленості учнів у цій темі. Діалог-обмін думками чудово підійде для введення у тематику тексту для читання чи аудіювання, завдання з письма, особливо під час підготовки до написання есе. Діалоги-дискусії після прочитаного тексту, прослуханого аудіо файлу також вирішують відразу кілька освітніх і виховних завдань, таких як поповнення лексичного запасу, навчання діалогічного мовлення, розширення кругозору, виховують толерантність до думки інших учасників бесіди [5, 16-17].

Діалог може допомогти на етапі перевірки будь-якого завдання на розвиток мовних навичок. Згаданий вище дослідник також наголошує на тому, що спільне обговорення учнями обраних чи створених ними варіантів відповідей до завдань з читання, лексики, граматики, аудіювання вирішує як проблему перевірки, мотивації, сором'язливості, боязні зробити помилку, так й дає час уроці у розвиток навичок говоріння [6, 13].

Погодимось з думкою К. Я. Старобрянської про те, щопри організації навчальної діяльності, спрямованої на розвиток навичок говоріння, зокрема, діалогічного спілкування, вчитель повинен керуватися сучасними підходами до навчання [7, 96]. Деякі традиційні підходи до навчання говорінню приділяють надто велику увагу граматичній правильності мови, внаслідок чого виникають проблеми, труднощі внавчанні англійської мови, небажання говорити через страх зробити помилку.

Основні причини труднощів, що виникають при виконанні завдань з говоріння це: надто пильна увага вчителя до помилок, відсутність мотивації, відсутність необхідної підтримки (лінгвістичної та психологічної). Розглянемо, як ці складнощі можна подолати.

Сучасний підхід до навчання говорінню передбачає такі ключові моменти, які допомагають подолати труднощі під час навчання діалогічного мовлення:

- персоналізація, тобто учні охочіше та успішніше виконують завдання, які передбачають описвласного життєвого досвіду, пропонують уявити себе на місці дійової особи;
- побудова діалогів, у яких можлива варіативність, створення власної сюжетної лінії, що допомагає проявити свою індивідуальність;
- більше працювати в парах, групах, оскільки це знімає проблеми сором'язливості та дає змогу збільшити час практики розмовної мови на уроці;
- завдання вчителя забезпечити учня інструментарієм для успішного ведення бесіди, дати час на підготовку, якщо завдання передбачає використання нових лексико-граматичних чи мовних одиниць, що неодмінно позначиться на лексико-граматичній наповнюваності та швидкості мови під час розігруванні діалогу;
- вчитель повинен надати учням можливість більше говорити на уроці, звівши до мінімуму час, коли сам вчитель говорить, особливо в старших класах.

Для вільного володіння мовою та вміння вести розмову англійською учні, перш за все, повинні навчитися володіти «лексикою співрозмовника», вміти правильно погодитися, не погодитися, використовувати різні фрази для висловлення своєї думки, пропонувати ідеї.

З метою навчання учнів цієї лексики бажано використовувати наочний матеріал. Він може бути представлений на стенді в класі, або як роздатковий матеріал, який учні використовують щоразу, виконуючи завдання на побудову діалогічного висловлювання, поки не зможуть використовувати цю лексику в мові вільно.

2.Об'єктіпредметдослідження

Об'єктом пропонованого дослідження є процес взаємодії між учасниками діалогу, що відбувається у навчальному середовищі. Цей процес передбачає не тільки спілкування між учасниками, але й використання різноманітних стратегій та прийомів, що сприяють розвитку комунікативних здібностей учнів. Діалогічне навчання дозволяє учням розвивати навички ефективного спілкування, зокрема вміння слухати, чітко висловлювати свої думки, використовувати мовні засоби, що забезпечують розуміння та взаємодію з партнером у діалозі. Крім того, діалогічне навчання сприяє формуванню критичного мислення та аналітичних навичок, оскільки учні навчаються аргументувати свої погляди та доводити їх правильність.

Предметом дослідження даної теми є процес діалогічного навчання як засобу формування комунікативних здібностей старшокласників. У контексті цього дослідження досліджено такі аспекти:

- ефективність діалогічного навчання як засобу формування комунікативних здібностей старшокласників;
- стратегії та прийоми діалогічного навчання, які найбільш ефективно сприяють формуванню комунікативних здібностей учнів;
- роль вчителя та учнів у процесі діалогічного навчання;
- особливості застосування діалогічного навчання в різних предметних областях та в різних формах навчання (наприклад, уроки, дискусії, проекти тощо).

Таким чином, предметом дослідження є різні аспекти діалогічного навчання, які дозволяють ефективно формувати комунікативні здібності учнів старшої школи.

3. Ціль дослідження

Метою здійснення представленого дослідження є опис та аналіз методу діалогічного навчання як ефективного засобу формування комунікативних здібностей старшокласників. У статті будуть розглянуті теоретичні аспекти діалогічного навчання, його практична реалізація в навчальному процесі та вплив на комунікативний розвиток учнів. Метою є також допомогти вчителям та педагогам у розумінні та використанні діалогічного підходу. Також ставиться мета зробити висновки про зацікавленість учнів активними формами навчання.

4.Аналіз літератури

Вже дуже довгий час увага вчених прикута до такого навчального процесу, за якого учні є активними учасниками освітнього процесу. Першим дослідником діалогічного навчання можна вважати Дж. Дьюї, американського філософа та педагога, який активно пропагував ідеї діалогічної освіти в кінці XIX та на початку -XX століття. Він розвивав концепцію «учіння через дію», яка підкреслювала важливість практичної діяльності та досвіду для формування знань та навичок. Дьюї відстоював ідею активної участі учнів у навчальному процесі та взаємодії з вчителем, яка сприяє розвитку критичного мислення. Його праці стали фундаментом для розвитку діалогічної освіти та педагогіки на початку XX століття [8; 9].

Питання діалогічного навчання та його впливу на формування комунікативних здібностей учнів активно досліджується в сучасній науковій літературі. Багато досліджень показують, що діалогічна форма навчання сприяє розвитку комунікативних здібностей учнів, зокрема, розвитку навичок спілкування, аргументації, взаєморозуміння та емпатії.

У наукових дослідженнях активно використовуються різні методики та інструменти, такі як анкетування, спостереження, експериментальні дослідження та інші. Дослідження проводяться як в загальноосвітніх школах, так і в спеціалізованих закладах, таких як школи з поглибленим вивченням іноземних мов чи школи з поглибленим вивченням предметів.

Діалогічне навчання є актуальною темою для вивчення в українській науковій спільноті. Так, у своїх наукових працях, зокрема в дисертаційній роботі «Формування комунікативної культури майбутніх педагогів у процесі діалогічного навчання», І. Зязюн досліджує можливості застосування діалогічного навчання для підвищення комунікативної компетентності майбутніх педагогів [10].

О. Малишева ж розглядає діалогічне навчання як засіб розвитку критичного мислення учнів. Вона вважає, що діалогічне навчання сприяє формуванню в учнів навичок критичного мислення, аналізу і синтезу інформації та креативного мислення [11]. Діалогічне навчання як спосіб забезпечення розвитку критичного мислення учнів, підвищення їхньої мотивації до навчання та формування їхніх соціальних навичок розглядає також В. Кремень [12].

Роботи М. Ракової спрямовані на дослідження діалогічного навчання як засобу формування інтерактивності учнів. Вона вважає, що діалогічне навчання допомагає створити сприятливий клімат для інтерактивності учнів, сприяє розвитку їхніх соціальних навичок та здатності до співпраці [13]. Праці Л. Лук'янової спрямовані на вивчення діалогічного навчання як засобу розвитку мовленнєвої культури учнів. Вона вважає, що діалогічне навчання сприяє формуванню в учнів вмінь правильно висловлювати свої думки, використовувати різні способи мовленнєвого впливу та розвивати свої комунікативні здібності [14]. С. Корнієнко досліджує проблему використання діалогічного навчання в процесі навчання іноземних мов. Вона вважає, що діалогічне навчання є ефективним методом формування мовленнєвої компетенції та міжкультурної комунікативної компетенції учнів [15].

Діалогічне навчання як педагогічний метод досліджують не тільки українські вчені, а й представники наукових шкіл та педагогічних установ з інших країн. Один з найбільш відомих представників досліджень в галузі діалогічного навчання є російський педагог М. Бахтін [16]. Він розробляв концепцію «діалогізму» як основи взаємодії між людьми в усіх сферах життя, включаючи освіту. М. Бахтін вважав, що діалогічне спілкування між вчителем та учнем сприяє розвитку мовленнєвих, соціальних та когнітивних навичок учнів. Інші відомі вчені, які досліджують діалогічне навчання – Дж. Флетчер [17], С. Майклс [18] та Н. Мерсер [19] з Великої Британії, Е. Холм [20] з США, М. Ж. Рок [21] з Франції, М. Коберн [22] з Німеччини та багато інших. Вони вивчають ефективність застосування діалогічного підходу в освіті, вплив цього методу на комунікативні навички та розвиток мислення учнів, а також розробляють нові методики та підходи до застосування діалогічного навчання в практичній діяльності вчителів і тренерів.

Отже, можна сказати, що питання діалогічного навчання як засобу формування комунікативних здібностей школярів досить широко досліджене та є актуальним в наукових дискусіях.

5. Методи дослідження

Акцентуючи значущість міжособистісних взаємин та діалогічного процесу навчання, в старших класах у березні 2023 року було проведено дослідження ролі особистості викладача у навчальному процесі та зацікавленості учнів у діалогічному процесі навчання.

Вибірка дослідження склала 52 учня, з яких 28 навчаються в 10 класі, а 24 учні навчаються в 11 класі. Суб'єктами цього дослідження є дівчата ($n = 29$) та хлопці ($n = 23$).

Для реалізації процедури збору даних було розроблено протокол, що забезпечує єдність процесу для всіх учасників, які взяли участь у дослідженні. До початку збору даних та після отримання відповідних дозволів, проводилось інформування учнів про добровільний характер їхньої участі в дослідженні. Було зазначено, що їхні відповіді будуть розглядатися конфіденційно з урахуванням анонімності їхніх відповідей, та наголошено на необхідності чесної відповіді на всі запитання анкети. Це особливо важливо, оскільки це забезпечує точність та надійність отриманих результатів і запобігає будь-яким спотворенням у дослідженні.

Збір даних відбувався в звичайних класах після обіду і проводився індивідуально в спокійній атмосфері, яка дозволяла учасникам сконцентруватися на процесі і заповненні анкети без будь-яких відволікань. Час, необхідний для заповнення анкети, становив приблизно 30 хвилин.

Під час збору даних з анкетування було забезпечено дотримання конфіденційності та поваги до приватності. Інструкції та умови були однаковими для всіх учасників, оскільки процес збору даних проводився завжди з одним і тим самим інтерв'юером, який забезпечував можливість прояснити будь-які сумніви, що виникали під час процесу.

Учням було запропоновано відповісти на низку питань спеціально складеної авторської анкети. Для аналізу та обробки результатів анкетування при конструюванні анкети було застосовано прийом групування питань. До програми увійшло дванадцять питань, згрупованих у три блоки проблемних питань:

- 1) роль особистості викладача у навчальному процесі;
- 2) оцінка учнями різних методичних прийомів, які використовуються вчителями;
- 3) ступінь зацікавленості учнів у діалогічному процесі навчання.

Таким чином, методами, що використовуються для розробки рекомендацій, щодо використання діалогічного навчання як засобу формування комунікативних здібностей здобувачів освіти у старшій школі, стали моделювання та опитування.

6. Результати дослідження

Результати дослідження показали, що «налаштованість»учня до навчання через призму особистості викладача розкриває дві очевидні проблеми сучасної шкільної освіти. По-перше, це прагнення учня уникнути відповідальності за низьку успішність, переклавши її на плечі вчителя і зробивши його винуватцем усіх своїх бід. Таку позицію учня можна пояснити двома причинами:

- 1) інфантилізм сучасних підлітків, який пояснюється тим, що молоді люди сьогодні найчастіше навчаються не для себе, а для батьків;
- 2) невизначеність підлітка у майбутньому (близько 8% респондентів відповіли, що не визначились зі своєю майбутньою спеціальністю).

По-друге, зі зростанням комп'ютеризації сучасної системи освіти поступово реалізуються такі підходи як дистанційна освіта, тести на електронних носіях, інтерактивні методи навчання та інші види самостійної роботи учнів. Однак, незважаючи на те, що всі ці види та методи навчання передбачають активізацію самостійної діяльності учня, його залежність від впливу вчителя, його особистості зростає. Складається така ситуація: з одного боку інформацію можна знайти в Інтернеті, але, з іншого боку, скористатися знайденою інформацією без допомоги вчителя учень не може, більше того, саме вчитель направляє пошук учня, прагне його зацікавити.

На запитання про те, хто такий вчитель із погляду учнів, 21% респондентів відповіли, що «це людина, закохана у свою науку». Для учнів ця відповідь виявилася дуже важливою, оскільки для її обґрунтування вони найчастіше наводили аргумент про те, що тільки зацікавлена людина може зацікавити інших. 28% опитаних учнів відповіли, що вчитель«це той, хто вічно щось вимагає і щось заставляє робити», відповідно, дружньої прихильності та довіри до вчителя вони не відчувають. 51% респондентів відповіли, що вчитель«це людина, яка дає знання», допомагає у пошуку інформації, своїми поясненнями допомагає зрозуміти важке питання (Див. Рис.1).

Рис. 1. Відповіді учнів на запитання про роль вчителя для них.

Було поставлене питання про кращий вік вчителя. Результати відповідей на запитання графічно представлені на рисунку 2.

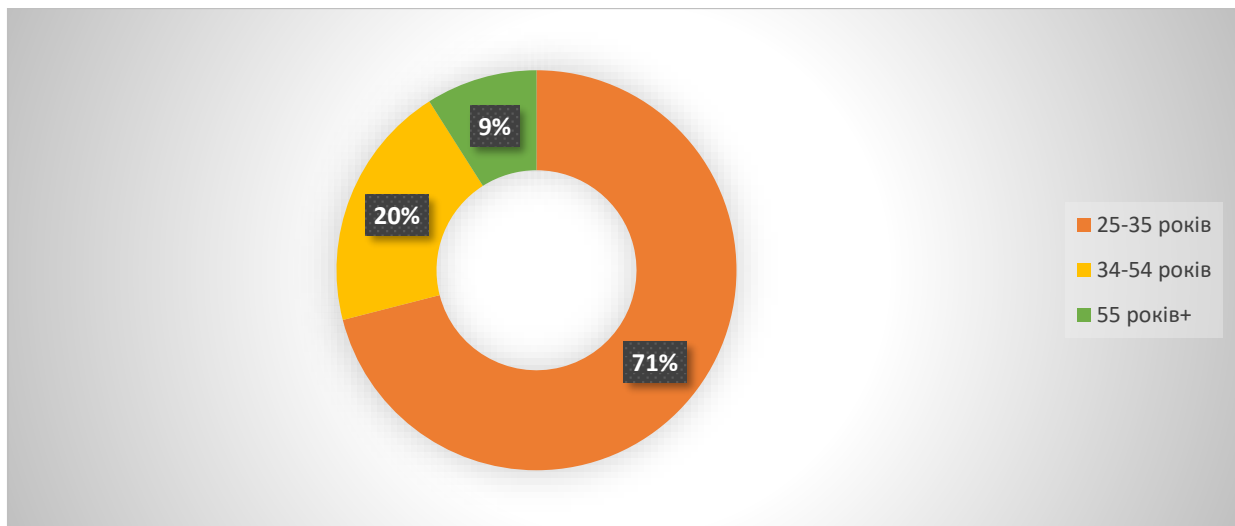

Рис. 2. Відповіді учнів на запитання про кращий вік для вчителя.

Більшість респондентів (71%) відзначили вік 25-35 років, пояснивши це тим, що такий вчитель так давно сам був учнем і студентом, тому йому легше зрозуміти проблеми учнів та порозумітися з ними. Більше того, у спілкуванні з вчителем цієї вікової групи учню легше зізнатися у своєму незрозумінні теми та легше розпочати дискусію з ним. З погляду учнів, вчителям старшого віку, тобто 55 років і більше, набагато важче зрозуміти підлітка, а значить відкрита дискусія між ними майже неможлива. На жаль, учні не пов'язують вік вчителя із досвідом, професіоналізмом.

Також в анкеті було поставлено питання про те, що для учня краще – отримати на контрольній 9 балів від суворого викладача або 11 балів від доброго. 58% учнів відповіли, що головне для них – це здати контрольну, а на яку оцінку – це вже не важливо. 21% респондентів відповіли, що їм потрібна лише досить висока оцінка і не має значення, як її буде отримано. Ще 21% опитаних учнів відповіли, що для них дуже важлива об'єктивна оцінка їх знань, тому кращим є суворий, але об'єктивний вчитель (Див. Рис.3).

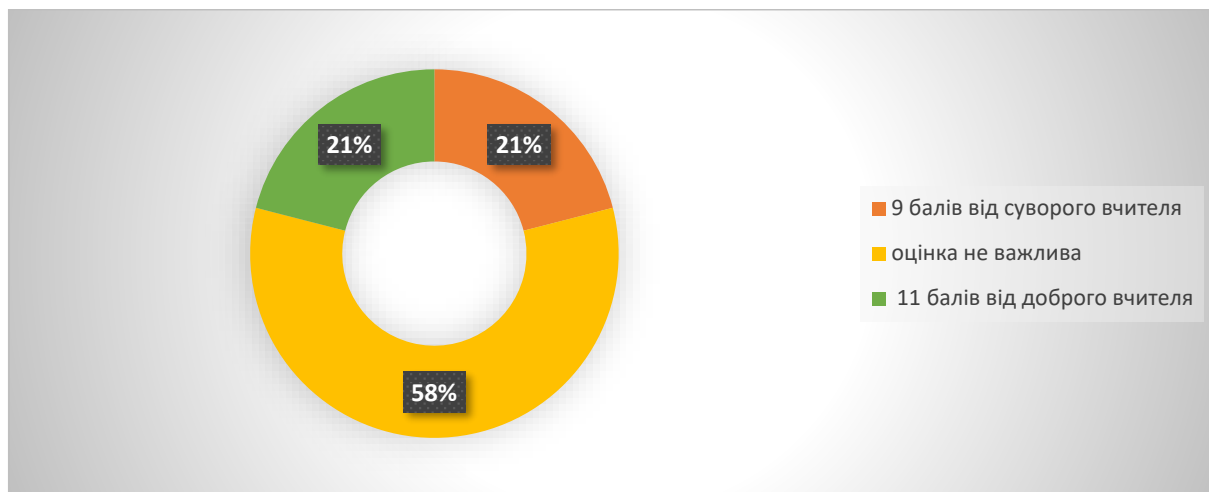

Рис. 3. Відповіді учнів про цінку знань з боку вчителя.

В результаті дослідження з даного блоку питань з'ясувалося, що для учнів дуже важливі такі якості вчителя, як товариськість і відкритість, начитаність та різнобічні знання (як зазначили самі учні: «викладач має вражати та одночасно надихати учня, але не придушувати його»), суворість і одночасно об'єктивність, важливе вміння зберігати дистанцію, гарна дикція та голосний спокійний голос, доглянутість та класичний стиль в одязі.

Другий блок питань було присвячено оцінці учнями різних методологічних прийомів у процесі навчання. Так, урокам в режимі презентацій віддали перевагу 71% респондентів, пояснюючи це тим, що завдяки комп'ютерним презентаціям їм легше фіксувати матеріал, вони не помиляються в написанні термінів, прізвищ, викладення матеріалу у вигляді схем і таблиць більш доступне для розуміння, оскільки наочно. Такий вибір учнів зрозумілий: адже режим презентацій передбачає структурованість матеріалу та виділення найголовнішого, що, безперечно, полегшує ведення конспекту.

Щодо форм проведення уроків, то на першому місці в результаті опитування виявилися доповіді, але з обов'язковим спільним обговоренням у класі (43% респондентів), на другому місці самостійно підготовлені презентації з проблемних питань (вони наочні та одразу видно творчий підхід учня). Лише 27% респондентів відзначили, що найкращою формою уроку для них є класичний урок (Див. Рис.4). Багато в чому це пов'язано з тим, що учні соромляться один одного, очікуючи підколів та глузувань як з боку однокласників, так і, що не мало важливо, з боку вчителя. Виходить, часом сам вчитель винен у неприйнятті з боку учнів творчих та інтерактивних форм занять.

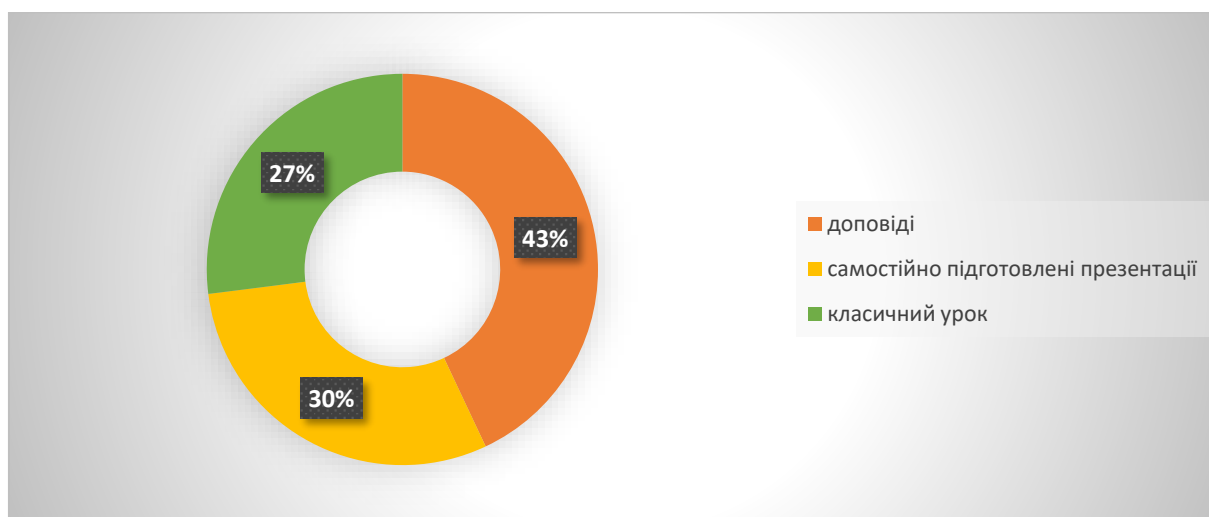

Рис. 4. Відповіді учнів щодо форм проведення уроків.

Більшість респондентів (81%) наголосили, що класичний урок засвоєння нових знань як форма подачі матеріалу не застарів. Проте підкреслили, що матеріал обов'язково має бути розбавлений цікавими прикладами, наочною демонстрацією тощо.

Третій блок питань дослідження було присвячено аналізу ступеня зацікавленості учнів у діалогічному процесі навчання. Вони наголосили на необхідності збільшення діалогічних методів на уроках, аргументуючи це тим, що діалог як спільний пошук відповіді на поставлене питання знижує напруженість у групі та підвищує зацікавленість. Необхідно відзначити, що використання діалогічних методів роботи є ефективним у процесі викладання гуманітарних дисциплін.

7. Перспективи подальших досліджень

Тема діалогічного навчання на уроках іноземної мови є досить перспективною, оскільки її впровадження може позитивно вплинути на якість навчання мови учнями. Деякі можливі напрями подальших досліджень у цій області можуть включати:

- Вивчення ефективних методів діалогічного навчання на різних етапах навчання іноземної мови.
- Дослідження ролі діалогічного навчання у розвитку комунікативних навичок учнів.
- Вивчення ефективних методів формування навичок аудіювання та говоріння на основі діалогічного навчання.
- Дослідження впливу діалогічного навчання на мотивацію учнів до навчання іноземної мови.
- Розроблення нових методик та матеріалів для діалогічного навчання, що базуються на інноваційних технологіях, таких як комп'ютерні технології та віртуальна реальність.
- Вивчення ефективності діалогічного навчання в різних контекстах навчання іноземної мови, таких як групові та індивідуальні заняття, онлайн-навчання та навчання за кордоном.
- Дослідження можливостей використання діалогічного навчання для розвитку інших навичок, таких як мислення, креативність та культурна компетентність.

Ці напрями досліджень можуть допомогти розширити наші знання про діалогічне навчання на уроках іноземної мови та покращити якість навчання для учнів.

Крім того, актуальним є дослідження впливу різних факторів на ефективність діалогічного навчання, таких як вікові особливості учнів, рівень мовної підготовки, культурні відмінності тощо. Також важливо досліджувати, як вчителі можуть ефективно використовувати діалогічне навчання в класі, зокрема, які методи та прийоми є найбільш ефективними.

Дослідження можуть бути проведені як у теоретичному, так і у практичному аспекті, включаючи спостереження за процесом навчання та експериментальні дослідження. Крім того, можна досліджувати різні аспекти діалогічного навчання на різних рівнях мовної підготовки, що дозволить визначити найбільш ефективні методи для кожного рівня.

Одним зі способів розвитку цієї теми є обмін досвідом та інформацією між вчителями та дослідниками, які працюють у цій галузі. Це може допомогти удосконалити наявні методи та прийоми діалогічного навчання та виявити нові ідеї для подальшого дослідження.

Крім того, діалогічне навчання може бути корисним не лише для вивчення іноземних мов, але й для інших предметів, де комунікація та спілкування є важливими елементами навчання. Тому, можна проводити дослідження з використанням діалогічного навчання в інших предметних областях та порівнювати ефективність його використання з іншими методами.

Також важливим є дослідження взаємодії між учнями та вчителем в процесі діалогічного навчання. Можна досліджувати вплив стилю викладання, мовленнєвих характеристик вчителя та учнів, а також інші аспекти, які можуть впливати на якість навчання та сприяти розвитку комунікативних навичок учнів.

Усі ці напрями досліджень можуть бути корисними для подальшого розвитку діалогічного навчання на уроках іноземної мови та в інших предметних областях. Отже,

дослідження в цій галузі є важливим етапом для покращення якості навчання та розвитку комунікативних навичок учнів.

Як приклад наведемо кілька сценаріїв проведення уроку, які, на наш погляд, справді є ефективними при формуванні комунікативних здібностей старнокласників. Так, наприклад, сценарій «вулик» полягає в тому, що після отримання інформації (в усній/письмовій формі, у формі презентацій) чи індивідуальної роботи учні отримують можливість обговорити цю інформацію у парах чи малих групах. Метою такого обговорення є активізація обговорення, підвищення інтересу до доповіді, тексту. У ході обговорення виявляється ступінь розуміння учнями отриманої інформації, вони сміливіше ставлять питання, якщо бачать, що вони не самотні у своїй зацікавленості. Використання цього сценарію дозволяє уникнути, як правило, недоречних розмов поза контекстом теми уроку; у такому обговоренні усі отримують рівні можливості висловитись. Таким чином, цей метод вирішує проблему активізації учнівської роботи після прослуховування доповіді, прочитання уривка тексту чи постановки проблеми.

Сценарій «п'ять кольорів» ефективний під час дискусії. П'ять кольорів символізують п'ять різних способів аналізу, вирішення поставленої проблеми та аргументації своєї позиції. Білий колір свідчить про нейтральні факти, відомості, статистику; червоний демонструє емоції та почуття; за допомогою чорного кольору відзначаються негативні судження; синій вказує на холодний розрахунок та прагматичний підхід до вирішення проблеми; жовтий колір демонструє оптимізм та позитивну оцінку. Учнівська група розбивається на підгрупи по п'ятьох осіб. Кожен із учасників вибирає собі колір, тим самим визначаючи свою рольову позицію у дискусії. Після 10-хвилинного обговорення вже всі разом обговорюють та обирають найаргументованішу позицію щодо вирішення поставленої проблеми. Застосування цього сценарію дозволяє учням побачити різноманіття точок зору, та залежно від оцінки варіювати соціальну поведінку у реальній ситуації. Кольорові картки потрібно заздалегідь підготувати.

Сценарій «аналіз тексту за заданими параметрами» в основному може бути використаний під час роботи учнів із текстами за заданою тематикою. При проведенні цього сценарію вдається уникнути моментів, коли учні просто вдають, що читають, сподіваючись на сусіда, або просто тягнуть час. Роботу над текстом найкраще проводити у малих підгрупах, що сприяє активізації діяльності учнів. Під час виконання завдань до тексту результати записуються для подальшого обговорення групи або здійснення оціночного контролю з боку вчителя. Під час проведення обговорення можуть бути поставлені нові питання, виявлено нові проблеми, визначено наступні кроки пізнавальної діяльності. Цей сценарій можна розглядати як альтернативу доповіді, повідомленню чи самостійному читанню. Учні повинні мати перед собою пам'ятку основних параметрів тексту, що включає такі завдання:

- 1) знайдіть в тексті ключові поняття і запишіть їх в алфавітному порядку;
- 2) дайте відповідь, яка інформація в тексті вразила Вас, оскільки вона не відповідає Вашим очікуванням і традиційному розумінню;
- 3) випишіть інформацію, яку Ви вважаєте новою для себе;
- 4) спробуйте скоротити текст до одного речення, знайдіть основне висловлювання/судження;
- 5) виділіть у тексті інформацію, яка загалом відома, та нову інформацію, яку слід знати;
- 6) подайте основний зміст тексту та можливі на нього реакції у вигляді малюнка, карикатури, колажу тощо;
- 7) дайте відповідь, чи можна за текстом зробити висновок, який включає в себе вказівки для наступних дій;
- 8) дайте відповідь одним реченням, рекламним слоганом, чому з цим текстом повинні ознайомитися учні всього класу.

8. Висновки

Підсумуємо, що сучасні моделі та методи навчання мають бути орієнтовані на діалогічний характер освіти учнів, що передбачає розвиток систем зворотних зв'язків між учнями та вчителями, підвищення рівня розуміння між ними. Діалогічне мовлення – це ефективний вид навчальної діяльності для закріплення та відпрацювання граматичних структур, лексики, культурологічних реалій.

Діалог є комунікативною формою усного спілкування, коли відбувається безпосередній обмін висловлюваннями між двома чи кількома особами. Навчальний діалог повинен відбивати реальні життєві ситуації, тобто бути ситуативним, враховувати інтереси підлітків, давати можливість застосувати свій життєвий досвід, тобто бути особистісно-орієнтованим.

Діалогічне мовлення під час навчання іноземної мови є одночасно і метою та засобом цього навчання. Тому використовувати діалог треба на всіх етапах уроку іноземних мов, що збільшує обсяг мовної практики, залучає учнів у хід уроку, допомагає вирішити деякі проблеми під час навчання іноземної мови, підвищує мотивацію до навчання.

Головна мета навчання учнів іноземної мови – навчитися спілкуватися, тобто навчитися почути іншого учасника спілкування, правильно реагувати на його висловлювання та вміти надати інформацію. Тому діалогічне спілкування має бути присутнім на кожному уроці, даючи школярам більше часу на практику мовлення, залучаючи учнів до тематики уроку і, таким чином, роблячи їх активними учасниками процесу навчання, що вирішує проблему мотивації до вивчення іноземної мови.

Діалогічне навчання зазвичай передбачає взаємодію між учителем та учнями, де вони обговорюють питання та вирішують проблеми разом. Цей підхід дозволяє учням розвивати не тільки комунікативні здібності, а й критичне мислення, аналітичні навички та здатність співпрацювати з іншими людьми.

Учні, які беруть участь у діалогічному навчанні, мають можливість висловлювати свої думки та ідеї, а також слухати інших. Вони навчаються аргументувати свої погляди та доводити свої думки, що допомагає розвивати їхню комунікативну компетенцію. Крім того, діалогічне навчання може допомогти учням розвивати емпатію та вміння слухати та розуміти інших людей, що є важливими навичками в сучасному світі.

Отже, діалогічне навчання може бути ефективним інструментом для формування комунікативних здібностей учнів старшої школи, сприяючи їхньому розвитку як особистості та готовності до життя в сучасному світі

Як показали результати дослідження, незважаючи на збільшення обсягу інформації, успішність учнів не покращується, більше того, без вчителя більшість не знає, де шукати інформацію та що з нею робити. Учень комфортно почувається у ролі пасивного споживача інформації, проте така позиція його не задовольняє. Тому вчителям слід обирати активні форми проведення занять, зокрема діалогічні.

Головна мета навчання учнів іноземної мови – навчитися спілкуватися, тобто навчитися почути іншого учасника спілкування, правильно реагувати на його висловлювання та вміти надати інформацію. Тому діалогічне спілкування має бути присутнім на кожному уроці, даючи школярам більше часу на практику мовлення, залучаючи учнів до тематики уроку і, таким чином, роблячи їх активними учасниками процесу навчання, що вирішує проблему мотивації до вивчення іноземної мови.

Список літератури

- 1) Козак, Н. І. (2018). Сучасні підходи до формування мотивації навчання. Педагогіка та психологія, 1 (14), 24-28.
- 2) Бондарчук, І. О. (2020). Індивідуальний підхід до навчання як передумова ефективності освітнього процесу. Освіта та розвиток *beglobal*, 2 (8), 11-16.

- 3) Діденко, О. А. (2019). Сучасні методики навчання та їх вплив на ефективність освітнього процесу. *Освіта та розвиток*, 3 (11), 19-23.
- 4) Рябокони, І. О. (2012). Методи застосування ситуаційних вправ і ведення дискусії під час проведення практичних занять. Аудиторна робота викладача і студента: досвід і напрями вдосконалення : зб. матеріалів наук.- метод. конф. 21 лют. 2012 р.
- 5) Черниш, В. В. (2011). Засоби формування іншомовної комунікативної компетенції у діалогічному мовленні. *Іноземні мов*, 3. 15-22.
- 6) Черниш, В. В. (2012). Навчання іншомовного діалогічного мовлення в аспекті компетентнісного підходу. *Іноземні мови*, 4. 11-15.
- 7) Старобрянська, К. Я. (2009). Психологічні особливості навчання усного мовлення. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету Україна*, 1, С. 95-97.
- 8) Dewey, J. (1929). *The Quest for Certainty: A Study of the Relation of Knowledge and Action*. Minton, Balch & Company.
- 9) Dewey, J. (1933). *How We Think: A Restatement of the Relation of Reflective Thinking to the Educative Process*. D.C. Heath and Company.
- 10) Зязюн, І. (2015). Формування комунікативної культури майбутніх педагогів у процесі діалогічного навчання. *Інститут педагогіки НАПН України*, 219.
- 11) Малишева, О. (2020). Діалогічне навчання як засіб розвитку критичного мислення учнів. *Наукові праці. Педагогічні науки*, 245, 128-134.
- 12) Кремень, В. (2017). Діалогічне навчання як засіб забезпечення розвитку критичного мислення учнів, підвищення їхньої мотивації до навчання та формування соціальних навичок. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогіка*, 2 (45), 39-44.
- 13) Ракова, М. (2018). Дослідження діалогічного навчання як засобу формування інтерактивності учнів. *Науковий вісник: Педагогіка і психологія*, 6 (23), 82-87.
- 14) Лук'янова, Л. (2019). Діалогічне навчання як засіб розвитку мовленнєвої культури учнів. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*, 29 (39), 48-52.
- 15) Корнієнко, С. (2016). Діалогічне навчання як засіб формування мовленнєвої компетенції та міжкультурної комунікативної компетенції учнів при вивченні іноземних мов. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Педагогічні науки*, (11), 28-31.
- 16) Бахтин, М. М. (1975). *Проблемы речи и коммуникации в психологической науке*. Москва: Радуга.
- 17) Fletcher, J. (2017). *Dialogic Education: Mastering Core Concepts through Thinking Together*. Abingdon, Oxon; New York, NY: Routledge.
- 18) Michaels, S. (2002). *The Language of Life and Death: The Transformation of Experience in Oral Narrative*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- 19) Mercer, N. (2008). Talk and the Development of Reasoning and Understanding. *Human Development*, 51(2), 90–100.
- 20) Holm, E. A. (2017). *Dialogic Education: Talk and Transformation*. Rotterdam: Sense Publishers.
- 21) Rock, M.-J. (2013). *Les compétences dialogiques en débat: Le cas de la discussion dirigée en classe*. Bruxelles: De Boeck Supérieur.
- 22) Kobern, M. (2014). *Developing Dialogues: Indigenous and Ethnic Community Broadcasting in Australia*. Bern: Peter Lang.

Dialogical learning as a means of developing students' communicative skills in a specialized school

Alona Solodchuk

Faculty of Foreign Languages, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University,
Uman, Ukraine
ORCID 0000-0001-9221-277X

Abstract: The article is devoted to the study of the dialogic approach in the educational process. It is noted that the basis of modern methodical innovations is a systemic activity approach, which includes independent searching and reflective activity of students during the educational process, on the basis of which universal educational actions are formed. The main connecting element between the teacher and students in the conditions of modern education is educational dialogue, which, in turn, is considered not only as a method of working on the content of the lesson, but also as a form of organizing the educational process. The author examines the specifics of the dialogic approach, describes its principles and features. The article also presents various methods that can be used in the dialogic educational process, such as methods of interactive lessons, discussions, business game technologies, and other practices. In the article, based on the analysis of research results, conclusions are drawn regarding the interest of students in active forms of learning. It is noted that teaching models and methods should be focused on the dialogic nature of the relationship between students and the teacher. The effectiveness of dialogic educational process methods increases due to the fact that students begin to consider dialogue as a joint search for an answer to a given question. The author suggests using a dialogic approach as a basis for learning a foreign language, as it allows creating a communicative environment in which students can develop communication skills and improve their ability to understand a foreign language. It is emphasized that the dialogic educational process is an effective method of learning and personal development, which includes active interaction of participants, exchange of experiences, analysis and discussion of different points of view. In general, the topic of dialogic learning in foreign language lessons is important for improving the quality of language learning and developing students' communication skills. Research in this area can help teachers and researchers better understand the learning process and develop more effective methods and techniques to achieve this goal.

Key words: dialogical learning, communicative abilities, models and methods of learning, active forms of learning, pedagogical technologies, dialogue, communication.
